

Előkészület az ugráshoz

Cirok Szabó István: *Agancspark*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2019

Az *Agancspark* Cirok Szabó István első verseskötete. A versek színtere nem egy szokványos park, fái nem egyszerű tölgyek és bükkök: „elképzeltem, milyen egy erdő, / hogy olyan, mint egy park, mint az Agancspark, / csak nagyobb állatok is élnek benne” (37). Az emlékek gazdagon öntözik az erdő táptalaját, melynek ösvényei számos lehetőséget rejtenek. Megfelelő közeget biztosítanak a megnyugváshoz és a bolyongáshoz is, mely során újra megtapasztaljuk, milyen érzés a honvágy. Ezt az erdőt bárhol felfedezhetjük. Egy távol eső hegység tetején vagy épp egy betondzsungel kellős közepén is. Minden esetben bonyolult életközösségeknek ad otthont: egy család tagjainak (anyának, apának, fiúnak és egy testvérnek). A lírai elbeszélő gyermeki naivitással vizsgálja a külvilágot, mégis súlyos megállapításokat tesz közben.

Az *Agancspark* verseiben az ökológiai és természettudományos szemlélet alapjaiban határozza meg a szövegek metaforahálózatát. Cirok Szabó István már a nyitóversben rámutat az ember és a természet organikus viszonyára: „Tavasszal a te csontjaidba is befészkeltek / a méhek. Tüdőszárnyad két nagy kaptár. / Észrevettem, hogy a szélben nehezebben / veszel levegőt, és esténként mézet köhögsz” (7). A tüdő és a kaptár kapcsolata utal az emberi testre, mely mikrokozmoszként testesíti meg a természetet és a világot jelentő makrokozmoszt.

A kötetben tehát az ember is organikus szereplőként van jelen, egységben a természettel.

A lírai én az emlékezés és a felnövés nehézségei mellett komoly természetvédelmi kérdésekre is rávilágít: „mire a vadászház felépült,

nem maradt több / állat az erdőben, mind a vadászházban már, / ami nyitásra kész, és hiába indul a vadászszезon, / egy üres erdőbe nem jön senki vadászni” (46).

A versekben a természet nem kizárólag fák vagy állatok képében jelenik meg, sokkal inkább érezheti azt az olvasó, hogy minden problémára a megoldás a természetben van. Az emberi test és a bioszféra összefonódó ábrázolása a természet törvényeire és alapvető szépségeire hívja fel a figyelmet.

Az *Agancspark* három ciklusa megfeleltethető az emberi élet három fontos aspektusának: a szellemi, az érzéki és a lelki szükségleteknek. A *Lékhorgászat* című ciklus verseiben a víz és a levegő fogalmi köréhez tartozó jelző- és metaforahálózattal találkozhatunk, amelyek elsősorban a lírai elbeszélő családjához fűződő viszonyáról árulkodnak.

A horgászat, halászat fogalma jelképes értelmet is hordozhat, különösen a vízközelen élő népek számára. A halász az, aki a mélyből felhossa a gazdagságot. A halászat sikere tehát a jólét alapfeltétele volt. Ebben az értelemben a lírai elbeszélő a ciklus versei által szellemi örökségeket halász elő, melyek a későbbiekben mintaként szolgálhatnak saját egzisztenciájának megteremtéséhez. Ezeket a szövegeket nevezhetnénk akár „öröklődési” verseknek is, hiszen alapvető utalások fedezhetőek fel bennük arra vonatkozóan, hogy egy gyermek vagy egy család fiatal tagja miként viszonyul a felmenőikhez, mit vesz át az idősebbektől: „a víz már bokáig ér, és hiába / próbálok leutánozni a mozdulatot, úgy / áll a söprű a kezemben, akár egy / evezőlapát” (10).

Az *Agancspark* verseiben a vízközelség Tolnai Ottó líráját idéző képekben jelenik meg, egy generációkon átívelő víztömegként, amely nem csupán partokat, de sorsokat is összemos.

A szövegek lírai főhőse alapvetően saját érzelmi válságával, szellemi örökségével foglalkozik. A nehézségként megélt eseményeken is túlmutat az összetartozás élménye. Családjára egy biztonságot nyújtó közegként tekint, különösen az anya relevanciája az, amely végig nyomon követhető a kötetben.

Érdemes megemlíteni, hogy az *Agancspark* verseiben elsősorban feminin, termékenységhez köthető szimbólumok jelennek meg (agancs, szarvas, hal, méh, méz, víz, kagyló, erdő, harang).

Az anya szerepe tehát kettős: oltalmazó és gyakran önfeláldozó szerepkörben jelenik meg, valamint az ősanya archaikus képében, egy felettes erő képviselőjeként.

Az apa elsősorban az anyagi és az egzisztenciális alapokat megteremtő férfi princípiumaként van jelen. Minden szempontból „teremtőként” ábrázolva, mindamelllett, hogy az anyához hasonlóan, gyakran áldozatkész jellemként elevenedik meg, különösen a kötet második felében.

A verseket áthatja a gyermekkori idill. Gyermekként a figyelmünk még önmagukra és közvetlen környezetünkre korlátozódik, minden értelmetlen miértnek van egy sajátosan értelmezett azértje.

A *Nem tapsol senki* című ciklusban elsősorban az érzékek köré szerveződnek a gondolati dominók. Az átfogó egység neve is utal egyfajta elégedetlenségre, itt már szembeötlőbbek a lírai én külvilággal kapcsolatos kétségei, kezd leomlani a tökéletes gyermekkor illúziója.

Itt az őselemek közül már inkább a tűz dominál. A melegség több szempontból is értelmezhető: a korábbi versek alapvetően a folyókat, tengereket tematizálták. A víz motívuma továbbra is jelen van, azonban a második ciklusban hangsúlyosabb az élénk, tavaszias és forró nyári hangulat, és még erélyesebben tematizálódik a családhoz, a házhoz és a természethez fűződő viszony: „Akár egy kemence / belsejében, elviselhetetlenül / forróak a falak, mert miután / leégett a konyha, minden nap / újra kigyullad, és már nem is / a hőség zavar, csak a lángok, / amik kicsapnak a betört ablakon” (20). A kemence az emberi élet során átélt nehézségeket szimbolizálja. A lírai elbeszélőnek tehát egyre konkrétabb rálátása van, nemcsak saját, de a családja helyzetére is. A lírai én közege továbbra sem konstans. A biztonság most már csak egy csarnok, amit „konzerváltak az érintések” (22).

Az élethez szükséges útravaló megszerzésének nehézsége a *Harangnyelvek* című versben körvonalazódik ki a legszemléletesebben: „Mit mondhattál akkor, mit nem / hallottam meg, most már tényleg / szeretném tudni, hogy az / útbaigazítás volt-e, mert a hangodra / még emlékszem, de egy szavadra se – / kétségbeesetten bolyongok a / hangvillával egy harangöntőműhelyben” (31). A lírai elbeszélő egyfajta „lélekharangot” önt ki az elvesztett személy emlékéből. Utolsó hangjával a lélekharang közvetítő szerepet tölthetne be, azonban így csupán az érzéki világ illékonyására mutat rá. A visszahozhatatlan és visszafordíthatatlan időre, mely az évek alatt fokozatosan felértékelődik.

A madarak elmentek, most a halak vándorolnak című ciklust át-
itítja az animizmus. Az állatok és a természettel kapcsolatos mo-
tívumok itt a leghangsúlyosabbak, az őselemek közül a föld, kü-

lönösen az erdő motívumrendszere a legerőteljesebb. A gyermeki lélek a kötet második felében hat a legártatlanabbnak. Itt teljesednek ki a lírai főhős lelki aspektusai. Figyelme nemcsak magára és a közvetlen környezetére irányul, hanem globálisabb, természettel kapcsolatos kérdéseket is górcső alá vesz (*Vadászszeszonig, Békavirág*). A legfontosabb események azonban az egyén spirituális síkján történnek.

A kötet szerkezetének igazi szépsége ebben a ciklusban bontakozik ki: részint azért, mert az ökolíra ezekben a versekben mutatkozik meg igazán, másfelől azért, mert a címadó vers, az *Agancspark* pontosan a kötet felénél helyezkedik el, ezáltal két részre bontva a mű szerkezetét. Akárcsak a cím, a pozíció is többletjelentéssel bír.

Az egyre kiforrottabb lírai elbeszélő a felnövés és elszakadás mellett még egy nagyon fontos problémával küzd: az emlékezés nehézségeivel. Ennek legelmésebb megnyilvánulása az *Agancspark* című versben figyelhető meg. Az agancs, mint évente elhullajtott és újránövesztett szarv számos nép hiedelemvilágában az újjászületés és a szellemi hatalom szimbóluma. Alakja révén a női termékenység megjelenítője. Az erdő pedig határ-szimbólum. A beavatásra és az ismeretlen veszélyre is utalhat, azaz az ismeretlenben való megmerítkezésre. A szöveg önmagában is súlyos jelentéseket hordoz. Ezek egy szelíd lírai hanggal összefonódva igazi katarzist válhatnak ki: „Bemegyünk, kérdezte anyu. Mehetünk, / csak takard el az agancsaidat” (38). Tehát a felnövés és az elszakadás kerül konfliktusba az emlékezés aktuusaival. Innentől kezdve két dolgot tehet az olvasó: úgy értelmezi a szöveget, hogy az anya gyermeke születése után vált terméketlenné, vagy úgy értelmezi, hogy az anya mindig is terméketlen volt, tehát ez egy elképzelt gyerekkorban történő fiktív párbeszéd. Bármelyik értelmezési lehetőséget is választjuk, az *Agancspark* újraértelmezi a kötetet. Cirok Szabó István érdekes értelmezési lehetőségeket nyújt ezáltal az olvasónak.

A gyermeki amnézia nagyjából hároméves korunkig tart, annak ellenére, hogy már egy három hónapos csecsemő is kiváló emlékezettel rendelkezik. Érdekes, hogy ezek a korai emlékeink azzal párhuzamosan tűnnek el, hogy elkezdődik az agyban a kategorizálás. Az események közti asszociációk zavarják meg a korai emlékeket. Ez a jelenség felnőttkorban is megfigyelhető. Gyakran nehézséget okoz egy emlék pontos felidézése. Memóriánk lényegében olyan, mint egy irattartó: akárhányszor kinyitjuk, megváltozik a tartalma. Következteté-

seket vonunk le, és ezeket hozzárendeljük az eredeti emlékekhez. Az idő előrehaladtával az eseményeket sémákhoz kötjük. A kategorizáció által hatalmas információtömeget tudunk gyorsan és gazdaságosan feldolgozni. A gyermekek másként kódolják és szervezik az élményeiket. Ezért olyan végtelen a gyermeki fantázia – ezért olyan hiteles az *Agancspark*. A kötet versei ezért képesek hatalmas távlatokat bejárni, és ennek köszönhetően hol egy homokdűne legmagasabb pontján, hol pedig egy víznyelő legmélyén találhatjuk magunkat.

A felidézés nehézsége gyakran kölcsönös, nem csak a lírai elbeszélőnek okoz nehézséget: „Többre emlékszem, / mondom apámnak, / mintha eggyel több nyúl lett volna, / mikor utoljára voltam itthon, / rosszul emlékszem, mondja. / Biztos rosszul emlékeztek rám anyával” (49).

A lírai elbeszélő a gyermeki naivitást helyezi előtérbe, szemben a valóság jeleivel, foszlányaival: „Forgatta dobját a hószín mosógép. / Megnéztem, a kezed vele ritmusban remeg-e, / mosta, mosta a család szennyesét” (43). Az ehhez hasonló jelenetek lerombolják a gyermeki észleléssel kapcsolatos sztereotípiákat. A gyermek szenzitíven reagál a szokványostól eltérő jelenségekre. Ez az attitűd felelős a természet és az állatok iránti érzékenységért is. A gyermekek nagyjából ötéves korukig nem keresnek logikus válaszokat a kérdéseikre, ebben az életkorban alakítják ki az animista gondolkodást: „Az első igazi találkozásom a természettel / akkor volt, amikor megkérdeztem anyutól, / hogy az ő kézfejen miért domborodik olyan / sok ér, és az enyémen miért nem. Azt mondta, / hogy azok nem erek, hanem faágak” (44).

Tehát elmondható az, hogy az *Agancspark* lírai elbeszélője ambivalens módon szólal meg a kötetben: hol naiv, gyermeki nézőpontot képvisel, hol érett, visszaemlékező szerepkörben tűnik fel. Az ilyen jellegű önazonosságot érintő probléma értelmezhető a gyermeknek maradni vágyás és a törvényszerű felnövés feszültségeként: „A fenyők nehezen viselik az / átültetést, ha még sikerül is / megőrizni a gyökök épségét, / csekély az esély arra, / hogy tovább fejlődjön” (55). Az ambivalencia harmonikusan hömpölyög végig a kötetben, így képes komplex helyzeteket autentikus és egységes módon bemutatni. Az *Agancspark* versei éppen ezért szerteágazóak. A kötetet lapozgatva az olvasó úgy érezheti magát, akár egy kalandor, aki minden versben valami újat, valami relevánsat fedez fel. Az élményt fokozza Cirok Szabó István nyelvezete, amely szelíd és naiv hangon közelít meg szignifikáns jelenségeket.

A kötet szinte egyetlen gyengeségének mondható, hogy a versek tetőfoka és csattanója zömében a szövegek végén, az utolsó sorokban oldódik fel, ami akár tévútra is viheti az olvasót: agyunk megkapja a lehetőséget, hogy sémákat kezdjen el keresni. Ezt ugyan bőven kárpótolja a témavilág változatossága és a metaforák szépsége, a versek egy pillanatra sem válnak unalmassá.

Ahogy Celler Kiss Tamás fogalmaz a kötetéről írt recenziójában: „Ennek a könyvnek sikerül az, ami szinte lehetetlen: egy rövid időre visszaadja a gyerekkorunkat.”